

HVERDAGSHISTORIE OG KOLLEKTIVE FORTÆLLINGER

ET CASESTUDIE FRA CHRISTIANIA

■ EVA CHRISTENSEN

- *A: ja jeg hedder Alex (1.0)
 *A: .h jeg har boet he:r (.) siden: (1.6)
 *A: v:interen mellem femoghalvfjerds og s:eksoghalvfjerds? (1.7)
 *A: jeg blev sku bå:ret her ind.

(Uddrag fra fokusgruppeinterview)

SPROGVIDENSKABELIG HISTORIEBRUGSANALYSE

Med ovenstående fire linjer indleder en christianit ved navn Alex præsentationen af sig selv under et fokusgruppeinterview. Han fortæller hvordan han kom til Christiania – han blev båret ind, som vi kan se, efter at have ligget og været på sammenbruddets rand i en lejlighed i den nordvestlige del af København. Inden han er færdig med sin præsentation godt halvanden time senere, har han redegjort for tredive års konflikter, sejre og nederlag, han har udpeget nøglebegivenheder i Christianias historie og forklaret sin egen andel i dem. Han har fremstillet sig selv som en entreprenant og dygtig ingeniør der har opbygget Christianias selvforvaltning og udannet flere generationer af unge teknikere. Og han har forklaret hvorfor han som følge af modgang og uvilje internt i Christianias fællesskab til sidst forlod sin post som daglig leder af det byggekontor, han selv havde bygget op. Den lille udskrift er med andre ord starten af et meget konkret eksempel på historiebrug: Historiebrug som det foregår på samtaleplan, i en samtalsituation hvor forskellige fortællere efter tur stykker deres livsbiografiske materiale sammen og rekonstruerer den med hjælp fra resten af fokusgruppen som udfordrer, underminerer og fortæller med.

Artiklen her sætter et stævnemøde op mellem en historiefaglig position og et sæt sprogvidenskabelige metoder. Den historiefaglige position er den der herhjemme er blevet fremført af Jensen¹ og som i grove træk handler om at gentænke historie som et produkt af almindelige menneskers hverdagspraksis og historiebe-

¹ Jensen 2003.

vidsthed. De sprogvidenskabelige analyserammer er hhv. den etnometodologiske samtaleanalyse og diskurspsykologien, to sprogvidenskabelige retninger der begge er radikalt handlingsorienterede (mere om det senere). Artiklen inviterer læseren med gennem en sprogvidenskabelig historiebrugsanalyse, en tur ned i hvad man kan kalde "historiebrugens mikrokosmos", og demonstrerer nogle af de mindste og de mest almindelige diskursive byggeklodser mennesker bruger til at fortælle historie ved hjælp af: Sproglige mikrohandlinger som spørgsmål, svar, afbrydelser, forklaringer og fortællinger. I fokus er den historiebrugende aktør og dennes diskursive arbejde, og artiklens sigte er at fremstille historietarbejdet som det foregår, *mens* det foregår, "in the making",² og vise hvordan historien bliver skabt, brugt og forhandlet i en proces hvor samtaledeeltagere trækker på både livsbiografisk materiale og kollektive perspektiver. På et mere abstrakt niveau er formålet at vise hvordan et radikalt processuelt perspektiv på historiebrug kan have noget at tilføje en historiebrugsanalyse.

De historiebrugere der er i fokus her, er christianitter, dvs. beboere fra den københavnske storbyoase Christiania, og casen handler om hvordan de under første del af den politiske forandringsproces der i daglig tale kaldes normaliseringen, dvs. årene 2004-2005, internt forhandler deres fortid, særligt årene omkring 1985-90. I fokus er Christianias Tekniske Selvforvaltning, den christianiaorganisation der varetager daglig drift af f.eks. vandforsyning, kloakering og bygningsvedligeholdelse. Analysens eksempler er hentet fra et fokusgruppinterview med seks mænd der alle har været med til at opbygge Christianias Byggekontor. I interviewet fortæller de om deres tid på Christiania og diskuterer stedets og deres egen fortid og fremtid.

Artiklen stiller følgende spørgsmål:

- Hvilke begivenheder fremstilles som særligt betydningsfulde af samtaledeeltagerne?
- Hvordan udveksler deltagerne i fællesskab betydningen af og erindringen om disse begivenheder? Hvilke former for in- og eksklusion foregår der i deres forhandling?

Svarene leder til nogle afsluttende overvejelser dels over forholdet mellem individuel og kollektiv rekonstruktion af fortiden, dels om hvordan en sprogvidenskabelig handlingsanalyse kan informere en historiebrugsanalyse.

² Bruner 1990.

HISTORIEBRUG PÅ CHRISTIANIA: CASEN

Før vi dykker ned i de sproglige analyser, kommer først nogle lidt bredere historiebrugsbetragtninger over den politiske situation på Christiania på det tidspunkt hvor fokusgruppeinterviewet foregår. Christiania er først og fremmest præget af store forandringer og usikkerhed i forhold til fremtiden. Forhandlingsklimaet mellem Christiania og myndighederne har ændret sig: Grundlaget er ikke længere et gensidigt ønske om at indgå aftaler, men et mere ensidigt krav fra myndighederne om at gennemføre en række lovliggørende tiltag på Christiania. Det er registrering af al bygningsmasse, vurdering af hvilke bygninger der er bevaringsværdige, og hvilke der kan rives ned, registrering af alle beboere med henblik på at kunne tilbyde den enkelte at købe sin bolig, og ændring af gadenavne som Pusher Street til Bådsmandsstræde – for at nævne nogle. Den politiske italesættelse af situationen er at der er grundlag for at lukke Christiania, og at der i hvert fald skal sættes ind for at lovliggøre og normalisere stedet. Christianias forhandlergruppe, ført an af advokat Knud Foldschack, arbejder for at finde løsninger og sidder ugentligt til møder med Slots- og ejendomsstyrelsen. Hashboderne i Pusher Street er revet ned få måneder forinden – til glæde for nogle christianitter, til sorg for andre – og størstedelen af pusherne og det liv der prægede pusherstreet før, er erstattet med politi der patrullerer flere gange dagligt. Forretninger som f.eks. Sunshine Bakery er i krise som følge af det svindende kundegrundlag. Christiania er således presset både på økonomi og på forhandlingskraft, samtidig med at ingen rigtig ved om de har en fremtid på Christiania – hverken som individer eller som fællesskab.

Czarniawska,³ der arbejder med historiebrug under forandringsprocesser beskriver hvordan mennesker og organisationer, når de står over for forandringer, typisk tager historien i brug som et pragmatisk redskab til at håndtere, legitimere eller styre forandringerne med. I europæiske storbyer bruger den politiske ledelse f.eks. historien til at finde fodfæste og holdepunkter og herfra kunne overskue fremtiden. De lægger strategier, opdaterer hvortil i historien man er nået og forsøger at "genstarte" herfra, gentænker løsninger fra fortiden og stykker byens historie sammen så den udgør et politisk grundlag for de byplanmæssige beslutninger: "Traditions are compiled from selectively combined elements of a pre-existing repertoire, into a coherent version that serves a pragmatic purpose: organizing, legitimizing, reframing".⁴

I Rom konstrueres f.eks. en formel kontinuitetsfortælling som trækker fortidens pompøsitet og storhed helt frem til nutiden – samtidig med at der laves et markant brud hvor der gøres op med Roms ry som nepotistisk og korrupt "bribe-city" – et ry der altså konstrueres som noget der hører fortiden til.

På Christiania ser man under normaliseringen på samme måde at historien anvendes pragmatisk – både politikere og christianitter laver rekonstruktioner, op-

³ Czarniawska 2002.

⁴ Ibid., 111.

summeringer af hvor man kom fra og hvor langt man er nået i historien og sammenligninger med fortiden. Politisk rekonstrueres historien så den kan bruges til at legitimerer startskuddet på normaliseringen: Christiania har ikke levet op til de krav staten gennem tiden har stillet og har nu kun sig selv at takke for at en lukning står for døren. Fra Christianias side forsøges omvendt at tilbagevise denne historie udadtil,⁵ mens man indadtil på et utal af møder – områdemøder, fællesmøder, forhandlergruppemøder, baggrundsgruppemøder, aktivistgruppemøder og spontane møder – forsøger at tage hånd om kaos, evaluere hvor Christiania er nået til, ad hvilken vej man skal fortsætte og hvor i fortiden de guldgruber der kan bringe Christiania videre, ligger.

Nogle af bestræbelserne er båret af en interesse for at dokumentere og bevare fortiden. En sådan tilbageskuende dokumentations- eller mindekulturel praksis viser sig f.eks. i webforummet prikrikprik⁶ hvor christianitter og venner af Christiania opfordres til at uploade små fortællinger til et webarkiv. Men de fleste aktiviteter peger fremad og handler om at sikre Christianias overlevelse og legitimitet. Da pressen slår ned på Christianias økonomiske "konkurs" og tilskriver den Pusher Streets lukning og fremstiller Christiania som kriminalitetens højborg, økonomisk båret af hashpenge, tager man på Christiania på mange forskellige niveauer fat på at få stedet økonomisk på fode igen. Fællesmødet diskuterer sanktionsmuligheder over for dem der er bagud med brugslejen ("brugslejeskyldnere"). Økonomimødet undersøger muligheder for at starte nye virksomheder og rationalisere de gamle. Det sker alt sammen ved bl.a. at fortolke fortiden og vurdere hvad der var fejltagelser, og hvad der var succeser.⁷ Aktivistforummet Forsvar Christiania opstår som ramme om christianitter og gæster fra Københavns græsrods miljø der i fællesskab laver demonstrationer, aktioner og kampagner, fremadrettet aktivitet der skaber positiv opmærksomhed, og samtidig har aktioner fra storhedstiden i 70'erne (f.eks. "Julemandshæren") som forlæg. Baggrundsgruppen udgiver "Christiania. En Hvidbog i farver"⁸ der opdaterer resultater på den kulturelle, sundhedsmæssige og tekniske front og redegør for Christianias udviklingsplaner og planlagte projekter. Endelig er der de mange overvejelser for den enkelte om hans eller hendes boligsituation: Hvor længe tør jeg blive her? Hvor skal jeg bo hvis jeg bliver tvunget til at flytte?⁹

ERINDRINGSFÆLLESSKAB OG IDENTITET

Midt i alle disse lokale forsøg på at skabe sammenhæng i tingene, samles fokusgruppen to eftermiddage i oktober og fortæller til interviewer og hinanden deres version af Christianias historie og deres visioner for fremtiden foran et kame-

⁵ www.christiania.org/modules.php?name=NukeWrap&page=/inc/pdf/polilogn/polilogn.html (1.9.2004).

⁶ www.prikrikprik.dk (10.3. 2005).

⁷ Christensen 2009.

⁸ Christianias Baggrundsgruppe 2005.

⁹ Dette kommer til udtryk i samtlige biografiske interviews.

ra. Fokusgruppen er sammensat med det formål at få indblik i lokale rationaler og forhandlinger der foregår i den mere "uofficielle" del af Christiania, og gruppen består af christianitter der alle (på nær et par stykker) lever et relativt tilbagetrukket christianialiv og ikke stikker næsen synderligt langt frem i de officielle politiske forhandlinger. Deres liv på Christiania er praktisk; de karakteriserer sig selv som "håndværkere" og "gadens drenge".¹⁰ De har brugt en stor del af deres christianialiv på at bygge en maskinpark op, renovere vandsystemet, etablere kloakker, skaffe gravmaskiner og værktøj, hjælpe folk med bygningsvedligeholdelse og varmeforsyning og på anden vis få den tekniske side af Christianias hverdagsliv til at fungere.

Selvom de har en lang (og – viser det sig i interviewet – dramatisk) fortid sammen, er det ikke fortiden der dominerer deres daglige aktiviteter sammen. Deres liv er praktisk og fremadrettet; de låner hinanden værktøj og giver en hånd med når der er problemer. De er iværksættere og har på kryds og tværs af hinanden gode idéer og projekter i støbeskeen der måske kan blive til noget og måske kan gi' den lille ekstraintægt der vil gøre deres økonomiske fremtid lidt mindre usikker. Den betydning deres fortid har, er altså skjult i det daglige liv.

I interviewsituationen derimod bliver fortiden nærværende og også til deltagerens egen overraskelse meningsfuld at huske og genfortælle. Spørger man om gruppen kan karakteriseres som et erindringsfællesskab, kan man således med rimelighed svare ja: De har en fortid sammen, og interviewsituationen gør en fælles erindringspraksis – en delt opmærksomhed, rekonstruktion og genoplevelse af den fortid de deler – midlertidigt relevant. Samtidig er fortiden nærværende i forholdet mellem gruppen og resten af Christiania. Når andre christianitter hører at jeg interviewer A, f.eks., dukker fortidens fortrædeligheder og bedrifter op som en skygge: "Han (var) jo ikke (...) den eneste i selvforvaltningen" og "det var jo kun kloakken han sad med". Byggekontorets nye ledelse, der overtog driften efter at A kastede håndklædet i ringen, har tilsvarende en helt anden udlægning af historien end gruppen: Hvor byggekontoret, i gruppens optik, blev overladt til sin sikre undergang da A forlod det, er opfattelsen blandt dem der dengang overtog det, at det var en befrielse, og at "nu skulle byggekontoret gøres til et sted hvor man kunne lide at komme". Historien bliver til og husket i et net af med- og modfortællinger der er med til at konstituere både gruppen og Christiania. Fokusgruppen er for så vidt christianiakulturens stedfortræder,¹¹ en knude i det net af fortolkningsprojekter, historier, positioneringer og planer der forhandles og udgør kulturen på Christiania.

ETNOMETODOLOGI OG DISKURSPSYKOLOGI

Så når vi frem til at præsentere den sprogvidenskabelige tilgang til analysen. Som sagt lægger artiklen sig historiefagligt op ad Jensen¹² der gør op med en opfattel-

¹⁰ Eller mere groft "betonhovederne" som de kaldes af mindre venligt stemte christianitter.

¹¹ Bruner 1990.

¹² Jensen 2003.

se af videnskaben som den sfære hvor historie eksklusivt bliver til. Opfattelsen er i stedet at historie også skabes og udvikles blandt almindelige mennesker som et produkt af deres historiebevidsthed og deltagelse i forskellige livsverdenssammenhænge og institutionelle praksisser. Kritikken har åbnet for nye begreber som "historiekultur og -bevidsthed" og for interessen for nye typer af empiri.

Inden for den sociologisk orienterede sprogvidenskab kan man finde paralleller til denne kritik. Et eksempel er etnometodologien som i sit grundlag er en mikrosociologisk disciplin, men som har fået en meget sprogligt orienteret overbygning, nemlig den etnometodologiske samtaleanalyse. Her vender man blikket væk fra ekspertopfattelser af sociale fænomener (som f.eks. historie) og interesserer sig i stedet for "etno-metoder" dvs. de metoder som hverdagshandlende samfundsindivider bruger til at omgås hinanden og få deres sociale virkelighed til at hænge sammen. Det kan f.eks. være sproglige metoder som at stille spørgsmål og give svar, og det kan være kropslige metoder som at passere hinanden i et fodgængerfelt.

Et etnometodologisk blik på "historie" vil søge efter hvor historien viser "sit praktiske ansigt". Som etnometodologerne Lynch og Bogen viser i "Spectacle of History" (1997), udgør det for både historikere, offentlighed og retsdomstol et meget konkret og praktisk stykke arbejde at stykke historien sammen når der skal findes et grundlag for at afsige en dom. Gennem sproglige analyser af videooptagelser fra den amerikanske Iran-contra retssag, udført med redskaber fra den etnometodologiske samtaleanalyse, viser de hvordan historien bliver til, skridt for skridt, som et stykke praktisk, diskursivt arbejde som vidner, forsvarer, anklager og jury gør i fællesskab: Vidnerne fremlægger deres viden, og anklager og forsvarer udspørger og udfordrer dem på kryds og tværs. Den officielle version af historien konstrueres og skrives ned i retsprotokollen, efterhånden som juryen vurderer hvilke hændelser der mest sandsynligt fandt sted hvordan og hvornår. Vidnernes individuelle versioner undersøges, sorteres og indarbejdes i den officielle version, "masternarrativet", der til sidst kommer til at gælde som sandheden og grundlaget for dommen. Forståelsen af historiebrug som et først og fremmest praktisk anliggende mellem hverdagshandlende mennesker, er grundlaget for artiklens tilgang til casematerialet. Selvforvaltningsdrengene ses som historiebrugere der – i en situation der ikke er så ulig den i retssalen – lægger deres individuelle "vidneudsagn" på bordet, til skue for interviewer og kamera, og til forhandling mellem de tilstedeværende medfortællere.

Et andet centralt krydsfelt mellem sprog- og socialvidenskab når det handler om mennesket som historiebruger, er diskurspsykologien. Ligesom etnometodologien foretrækker diskurspsykologien at begrænse sine analyser til de observerbare handlinger som sociale aktører udfører. Erindring undersøges f.eks. inden for diskurspsykologien ikke som et interpsykologisk (f.eks. kognitivt) fænomen der ejes eller besiddes af den enkelte, men derimod som "*accomplishments*" – noget der gennemføres igennem sociale handlinger, f.eks. tale eller tekst. Erindring *gøres*, og

derfor taler diskurspsykologien ikke om erindring, men om *erindringspraksis* der forstås som situeret, indlejret i større sociale praksisser og fælles:

Recallings, reminders, recognitions and narrations are not treated by participants as evidence for, or indeed accuracy of, some internal residue in individual minds of past professional practice. Remembering is oriented to and located as part of social action that deals with uncertainties in current practice.¹³

Allerede i midtfirserne tog diskurspsykologerne Edwards og Middleton¹⁴ et første spadestik til studiet af en sådan situeret og pragmatisk erindringspraksis. På grundlag af Halbwachs ideer om kollektiv erindring bad de en samtalegruppe om i fællesskab at rekonstruere filmen "E. T" mens de optag samtalen. Gennem analyse viste det sig at rekonstruktionsarbejdet var stærkt normativt, præget af kamp, og at de versioner deltagerne "huskede", kun kom igennem under konstant forhandling. F.eks. var samtaledeltagerne særdeles orienterede mod at rekonstruere en version af filmen som der var nogenlunde enighed om i gruppen. Desuden var de orienteret mod at konstruere en *sammenhængende* version. Og endelig var det tydeligt at hver taler orienterede sig efter at kunne blive stillet til regnskab for hvordan han eller hun rekonstruerede filmen, hvorfor der også blev gjort en del arbejde i forhold til at retfærdiggøre de forskellige udlægninger f.eks. ved at holde dem op imod alternative versioner.

Godt tyve år senere udviklede Middleton og Brown¹⁵ et decideret empirisk program, der i punktform beskrev det kommunikative grundlag for studiet af konversationel erindring: 1. Erindringspraksis gennemføres *sekventielt*. Sekventialitet refererer til at samtaler bygges op af handlinger der følger efter hinanden i tid. Rekonstruktionen af fortiden, når den foregår i en samtale, er ikke en færdig tekst på et stykke papir. Den foregår derimod skridt for skridt, hvor én interaktionel handling har konsekvenser for den næste og så fremdeles. Det som én deltager siger, gør det mere eller mindre oplagt eller muligt for de andre at være med i næste tur osv. Erindringen antages at være sekventielt organiseret og erindringspraksissen skal undersøges som sådan. 2. Erindringspraksissen foregår i *fællesskab* mellem deltagerne som forhandler, inkluderer og ekskluderer hinanden i de projekter der har med erindring at gøre. 3. Erindringsarbejdet er indlejret i det øvrige *identitetsarbejde* der foregår. 4. Erindringspraksissen er *pragmatisk* og tager form efter hvordan deltagerne forpligter hinanden på den personlige eller kollektive relevans deres hævdede erfaring har.

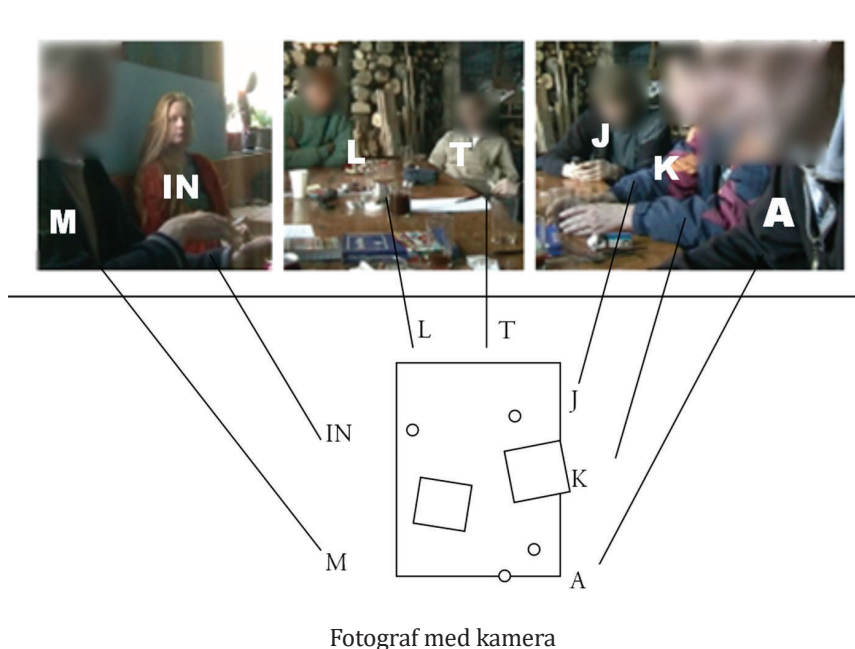
¹³ Middleton & Crook 1996, 392. Se endvidere Georgakopoulou 2006 og Ochs 1994 for narrativer, der bruges som afprøvning af fremtidige handlinger.

¹⁴ Edwards & Middleton 1986.

¹⁵ Middleton & Brown 2005, 87.

INTERVIEWSAMTALEN

Med artiklens teoretiske bagland udrullet kan vi nu se hvordan de skitserede begreber viser sig i praksis. Som sagt består fokusgruppen af seks mænd fra Christianias tidligere tekniske selvforvaltning. Interviewet finder sted i Christianias Energiværksted og foregår som en næsten fire timer lang præsentationsrunde hvor deltagerne veksler mellem personlige udlægninger af deres egen historie og fælles fortælling af mere kollektive passager.

Fotograf med kamera

Jeg har bedt gruppen om at præsentere sig helt kort og en ad gangen, og derefter fortælle om deres liv på Christiania. Mod forventning når vi aldrig længere end til præsentationsrunden og interviewet udvikler sig således til en blanding af et narrativt, livsbiografisk interview og en fokusgruppesamtale. Hver deltager fortæller efter tur sin personlige selvfortælling.¹⁶ Imens fortæller de andre med på de dele af historien som de kender, og korrigerer, supplerer og fortolker fremstillingerne som dermed bliver en blanding af selvfortællinger og fælles fortællinger. Det bringer ikke alene deltagerne uenigheder frem i lyset således at brud og forskelle i forståelsen og fortolkningen af fortiden kommer til syne. Det bliver også muligt – ved at studere medfortælleraktiviteten – at få indblik i de måder hvorpå selvfortællingerne sættes i spil, forhandles, bruges og formes socialt. Interviewmaterialet er så-

¹⁶ Linde 1993. Se også Lucius-Hoene & Deppermann 2002.

ledes velegnet til at undersøge forholdet og forhandlingerne mellem deltagernes individuelle og de kollektive perspektiver.

PERSONLIGE OG KOLLEKTIVE PERSPEKTIVER

Analysens nedslagspunkter fokuserer på Alexes (A) præsentation. Han er nr. to i rækken, og i det lille uddrag på artiklens allerførste side (transkriptionssymbolerne finder du forklaret bagerst i artiklen) ser vi at han fortæller i "jeg"-form om ting fra sit eget personlige livsforløb. Det er på den måde A's historie, de andre i gruppen er ikke med, og det han fortæller om, skete længe før han traf dem. De andre samtaledeeltagere giver tilsvarende A retten til at fortælle ved blot at lytte opmærksomt og afholde sig fra selv at sige noget. Sådan organiserer de i fællesskab fortælleaktiviteten.

Men som præsentationen skrider frem, bliver det vanskeligere at afgøre præcist hvis historie der bliver fortalt, og hvem der fortæller den. Deltagerne begynder at arbejde sammen om at rekonstruere fortiden og fortælle med på hinandens fortællinger – som derved bliver mere kollektive. Det bliver tydeligt i næste eksempel hvor det ikke længere er As "jeg" der bærer handlingen, men et "vi" der omfatter flere af de andre rundt om bordet. De andre var også med i det han fortæller om, og de ved ligeså meget om det der skete som A. Det håndterer de bl.a. ved at tage sig nogle rettigheder til at tale med som de ikke benyttede sig af da præsentationen gik i gang. Se her i udskriften hvordan L og især K kommer på banen:

Eks 2. Det alt sammen beskrevet i den her

- 312 *A: det var helt andagtsfuldt (.)
- 313 .h første gang vi sku grave dernede vi var femten me[??]
- 314 *?: [((host))]
- 315 (0.3)
- 316 *A: vi var femten m:ensker .hh
- 317 der havde købt en gravemaskine og vi havde købt en
- 318 gravemaskine for otte tusind kroner.
- 319 (1.2)
- 320 *L: hva år started det projekt?
- 321 (.)
- 322 *A: [det startede i fem- fem seks og firs ik?]
- 323 *K: [??? femogfirs ?????????????????]???=
- 324 *A: =ja
- 325 (1.4)
- 326 *A: og det varede f:ire år og så kloa[kerede vi]
- 327 *K: [det alts sammen] i øvrigt
- 328 *K: beskrevet i den her=
- 329 *A: =nå den er beskrevet deri?
- 330 (0.3)
- 331 *A: he:le den [hel]

332 *K: [he:]le historien

333 (0.4)

334 *A: ↓ja ↑o↓kay

335 *?: ja

Nu kommer vi ind på begreberne sekventialitet og relevans. I (313 – 318) lægger A an til en andagtsfuld fortælling om en gravemaskine. Han viser tydeligt at der er en fortælling på vej, og at de andre roligt kan læne sig tilbage og lytte, i forventning om at A vil udrede hvad der skete med gravemaskinen og ikke stoppe før han er færdig. *Sekventielt* er der altså fri bane for A og talepause for de andre. Da A alligevel gør et ret langt ophold i fortællingen (317) kommer Lars (L) ind – muligvis for at assistere A – og anmoder om et årstal (linje 318). Fordi "et spørgsmål" sekventielt kalder på en bestemt handling, nemlig "et svar", og fordi L ikke stiler sit spørgsmål direkte til A, åbner L for – eller måske "fisker" han efter – at de andre deltagere nu kan komme ind i samtalen med den viden de har. Samtidig foreslår L med sit spørgsmål også at det præcise årstal er *relevant viden* i situationen, til trods for at A ikke har lagt op til at bruge krudt på det. Man kan måske sige at han dermed forsøger at opretholde en norm om at der skal være kronologisk sammenhæng i fremstillingen, at han orienterer sig mod at samtalen filmes og at gruppen efterfølgende vil kunne blive holdt op både på samtalens sandhedsværdi og moralske indhold, eller mod at interviewerens muligvis er interesseret i historiens faktuelle detaljer. På samme tid løser han altså en opgave der både kan ses som at assistere A, der muligvis er gået i stå, og at opretholde interviewet som faktuel interview på trods af A's hang til detaljer og personlige ekskurser.

Kaj (K) griber muligheden (321) for at besvare L's spørgsmål: Selvom vi ikke kan læse i udskriften præcis hvad han siger, kan vi se at han bliver ved med at tale indtil A holder op, og at A i næste tur må anerkende K's svar med et "ja" (322). Da A derefter forsøger at fortælle videre – nu ved at springe handlingsforløbet om gravemaskinen over og gå direkte til oplysninger om hvor længe projektet tog, og hvad der kom efter – afbryder K ham (325), henvender sig direkte til interviewerens og forklarer at "det er alt sammen i øvrigt beskrevet i den her", mens han vifter med Christianias Statusrapport fra 2004 (som han selv har medbragt til interviewet). Hvad er det K gør her? Han inkluderer sig selv i A's erindringsprojekt – ikke ved at hjælpe ham med rekonstruktionen, men ved at udpege for interviewerens hvor historien alternativt kan findes. Det er en meget udbredt metode i interviewet, deltagerne bruger for at tale sig ind i hinandens fortælleprojekter: At ændre samtalens deltagelsesmønster således at interviewerens gøres til direkte modtager for en forklaring af den ene eller den anden slags, og "løfte samtalen op i perspektiv" ved at relatere den til en bredere historisk eller politisk kontekst.¹⁷

¹⁷ Christensen (under udarbejdelse).

Her supplerer K altså med at det A taler om, også findes i den officielle statusrapport. Med det informerer K selvfølgelig interviewerens om at statusrapporten kunne være en relevant kilde til viden, og dermed positionerer han sig selv højt på den videnskæssige arena som samtalen udgør: Han har overblik, han ved hvad A taler om, og han kender endda alternative og mere officielle versioner. Samtidig kan det K siger, høres som en slags "undskyldning" for at gruppen – måske særligt A – ikke kunne huske de eksakte detaljer, og som en demonstration af at Christiania godt kan levere mere præcise versioner af historien end den der lige stykkes sammen her. Den kan også høres som et "garantistempel" af As fremstilling, en slags "det er rigtigt nok, det han fortæller – læs selv her".

Derudover er der noget potentielt underkendende over det K siger: A's fortælling er ikke enestående, og A har ikke eksklusive rettigheder i forhold til at fortælle den – den er derimod allerede beskrevet af andre (tilfældigvis K selv) som en del af Christianias mere officielle historie. Han gør noget ved den igangværende snak og herunder A's fremstilling: Han formulerer at talen allerede er beskrevet, og dermed opsummerer han "essensen" af den som det der er med i den officielle rapport – dvs. altså ikke f.eks. A's subjektive eller følelsesmæssige oplevelser, som f.eks. den andagtsfuldhed A oprindeligt lagde op til at fortælle om.

Uden at sige at der foregår en egentlig "kamp" om hvor personlig en udlægning af fortiden der er passende og relevant i samtalen, synes det rimeligt at sige at L's og K's deltagelse har en funktion i forhold til at trække de faktuelle aspekter af fortiden mere frem i interviewsituationen end A lægger op til – og at der viser sig en tydelig orientering blandt deltagerne mod at historien kan og skal fortælles faktuel korrekt.

Det hele sker på få sekunder, og kort efter er Ks afbrydelse lukket ned, og A er på banen igen som hovedfortæller. Men historien om gravemaskinen som A lagde an til at fortælle i starten af uddraget, bliver aldrig fortalt – den ryger ud af samtalen. Det som deltagerne har fået vist hinanden om hvem der ved hvad, hvad de regner for relevant fortællestof, hvordan de personlige og mere officielle historier er knyttet sammen, og hvordan de i øvrigt agter at blande sig, sætter en dagsorden for hvad der bliver fortalt, og hvad der ikke bliver fortalt.

DRAMATISERING AF FORTIDEN

Som vi lige har set, er deltagerne fælles om at tale begivenheder ind og ud af samtalen her. Nu skal vi se lidt nærmere på hvilke begivenheder der træder frem her i grænselandet mellem gruppens personlige og kollektive fortællinger.

I et biografisk enmandsinterview¹⁸ fortæller A om sit liv, både før og efter han kom til Christiania. Han havde en barsk opvækst og en hård ungdom, og i 1975, da

¹⁸ Som del af den samlede undersøgelse blev A, K, J, L og M interviewet i narrative, biografiske interviews efter at fokusgruppeinterviewene var gennemført. Se Christensen, under udarbejdelse.

han var i starten af tyverne, fik han et nervesammenbrud. Hans venner samlede ham op, kørte ham til Christiania og afleverede ham til den kristne sekt "Guds Børn" der på det tidspunkt holdt til i Psyak Building. Her fik han en seng og blev han pas-set og plejet i et halvt år, mens han lidt efter lidt kom til kræfter igen. En morgen vågnede han og følte sig frisk og vandrede derefter ud på Dyssen hvor han slog sig ned i et tilfældigt hus. Siden har han levet sit arbejds-, privat- og kærlighedsliv på Christiania, og han har aldrig haft lyst til at forlade det for at vende tilbage til nor-maldanmark. Hans Christianialiv foregår på Energiværkstedet hvor han laver små opfindelser og udviklingsprojekter. Han håber at kunne blive på Christiania til han dør, og at kunne opretholde livet ved at hjælpe yngre, innovative christianitter i gang med at gøre deres tekniske ideer til virkelighed.

I gruppeinterviewet bliver disse personlige detaljer ikke udfoldet – og det foregående eksempel gav os en idé om at det bl.a. skyldes at der arbejdes sammen om at holde præsentationerne på sporet og inden for rammerne af hvad deltagerne forstår ved målet med det fælles interview.

I A's præsentation er det A's rolle som leder af selvforvaltningen og byggekonto-ret der får fokus. Der er særligt to begivenheder i A's præsentation, der "tiltrækker" de andres medfortælling: Den ene er A's ledelsesmæssige overtagelse af Christia-nias byggekonto i 1989. Den anden er hans retræte fra byggekontoet nogle få år senere. Perioden mellem de to begivenheder udgør gruppens storhed og fald i selv-forvaltningen – en tid hvor gruppen under A's ledelse vandt en række ideologiske sværds-lag, formåede at løse en del store tekniske problemer, men til sidst gav op og forlod byggekontoet med mere eller mindre grad af smækken med døren.

Hvor der i det eksempel vi netop har set, er tale om en mindre (om end nok så signifikant) afbrydelse af hovedfortællerens præsentation, overtages præsentation-en i andre tilfælde i længere tid, når de andre deltagere midlertidigt låner den til selv at komme på banen og supplere med deres respektive udlægninger af fortiden. Det skal vi se i næste eksempel.

Her har fotografen netop korrigeret A for at fortabe sig i detaljer og bedt ham om at holde sig til præsentationsrunden.¹⁹ Det medfører at A sætter fortælletempoet op og skøjter hen over de næste begivenheder som er hans egen overtagelse af bygge-kontoet i 1989 (573-583):

Eks 3: Og vi ku selv

- 565 *A: .h og {så s:k(he)er det(h)} a: så sker der det .hh a det blir fra: å være ø::h
 566 *A: kloakarbejde og den slags ting der .hh så blir det til
 567 et byggekonto fordi vi siger nej til statens millioner?
 568 (0.4)

¹⁹ Fotografens anmodning om at sætte tempoet op kommer på eget initiativ og til interviewerens overraskelse. Der er i det hele taget forskellige opfattelser af formålet med optagelsen.

- 569 *A: og så går jeg på:å ø::h talerstolen sammen med h:am o:g (.) jeg
 570 ved ikke hvor mange andre der vil ha DET (.) .h vi vil ha vores
 egen
 571 selv^oforvaltning^o.
 572 (0.3)
 573 *A: og vi ku s:elv.
 574 (0.9)
 575 og så sagde fællesskabet J:A.
 576 (1.7)
 577 *A: og s:e- (.) gik vi [??]
 578 *T: [niog]firs.

A redegør her for hvordan selvforvaltningen udviklede sig fra små projekter til en egentlig organisering som byggekantor. Men hans fremstilling er svær at følge og præget af at A skynder sig: Nok giver den sceniske beskrivelse af A der går på talerstolen, og den lange pause efter "og så sagde fællesskabet ja", en fornemmelse af at der er tale om en central begivenhed. Men det er uklart hvorfor den skal forstås som vigtig, og hvorfor det at sige nej til "statens millioner" medfører at "det bliver fra at være kloakarbejde og den slags ting" til et byggekantor (567). Det interessante er imidlertid ikke vores forståelse, men derimod den forståelse de andre samtaleledetagere viser. Og de behandler, som vi skal se, A's udlægning som noget der skal "repareres": Da A (efter en række problemer med at finde de rette ord og årstal) helt opgiver med ordene "det ik en introduktion det her, det går galt", kommer T (sekundært J) ham til undsætning og får dermed lejlighed til at sætte sit personlige fingeraftryk på A's præsentation. Se her:

Eks 4: Niogfirs hvor byen tager vendingen

- 600 *T: jeg ved ik du fortæller din [historie det] syns jeg er f:i:nt?
 601 *M: [din historie]
 602 *A: j::ae[h]
 603 *T: [du:] kommet til niogf[firs du er kommet ti:l]
 604 *J: [<der er nu:l: s:tress::>]
 605 (0.2)
 606 *T: ja de:r nul stress. (.) du ko:mmet ti:::eh
 607 *T: niog[firs hvor byen tar] vendingen
 608 *A: [ja:- det- rigtig nok]
 609 *T: hvor vi har prøvet .hh [s:]tatens millioner? (.)
 610 *A: [ja]
 611 *T: [vi ha]::r været igennem de der enogtyve millioner? (.) det å[:r]
 612 *A: [ja] [°]a]
 613 *J: og vi har sagt nej? til dem,

- 614 *A: ja
 615 (.)
 616 *T: by:en siger hvad skal vi så gøre? det det s:amme spørgsmål
 617 *T: blir der der blir stillet igen som [blev] stillet .hh f:em år
 618 *A: [jah]
 619 *T: t:idligere [af lis] gi:mle[: .h]
 620 *A: [ja] [jaer-]
 621 *T: hvordan skal vi kla:re det? [hvor] skal pengene komm: [fra?]
 622 *A: [jaer] [jo]
 623 (0.3)
 624 *T: den eneste forskel var at nu var der kommet et helt nyt hold
 625 *T: til af folk som havde [s:et] en masse pe:n[ge]?
 626 *A: [j::a] [J:A]
 627 *T: .hh og dem var de villige til at gå efter,
 628 (0.5)
 629 *T: det valgte byen: at det sku vi ikke.
 630 (.)
 631 *T: der tog byen et valg og valgte dig?
 632 *A: de:t rigtigt
 633 (0.3)
 634 *T: t:il
 635 (0.3)
 636 *A: °°de:t rigtigt°°
 637 (0.3)
 638 *T: å:: (.) etablere en selvforvaltning.
 639 (.)
 640 *T: og du v::idereførte det arbejd- derfra. og det er vel
 641 *T: der vi: ko:mmet [°til et sted°]
 642 *A: [J:Aeh okay] s:å ka jeg så så sker der så s- de:t

Hvad er det der sker her? T assisterer A, først ved at formulere og forsvare hans ret til at fortælle sin historie færdig, "du fortæller din historie det syns jeg er fint" (600), og dernæst ved at udpege 1989 som det tidspunkt han mener, A's præsentation er nået til (603 og 607). Selvom T kunne være stoppet her – A's [ja:- det- rigtig nok] (608) kan høres som om han i hvert fald er nogenlunde med igen – fortsætter han og "opsummerer" As historie ved at beskrive en lang række handlinger der fandt sted op til og i året 1989 (607-638). Først da han er færdig og A har vist at han er med på hvor T vil hen (626), giver T turen tilbage til A så han kan fortælle videre (641).

T guider for så vidt blot A tilbage på banen ved at opsummere hvorfra i fortællelandskabet han mener det er relevant at han tager fat, og han overgiver også ta-

leturen efter at den opgave så at sige er løst. Men alligevel er hans assistance langt fra neutral. Undervejs supplerer og skærpes A's fremstilling af begivenhederne omkring 1989.

Lad os sammenligne de to udlægninger som hhv. A og T leverer. As beskrivelse (linje 565-577 ovenfor) er problemfyldt og antyder kun de sammenhænge der gør at den ene handling leder til den næste. Beskrivelsen af at A vinder fællesskabets tilslutning til at etablere en selvforvaltning er også stort set blottet for vinkling eller drama, og i stedet er handlingerne blot opremset efter hinanden uden nogen syn-derlig evaluering af begivenhederne eller positionering af de aktører der indgår.

T's beskrivelse (linje 600 – 641) er helt anderledes. Først og fremmest kommer der en hel del flere handlinger ind i billedet i forhold til A's beskrivelse. Handlingsforløbet rekonstrueres i tre trin, hvis udvikling følger en klassisk narrativ forløbskurve og organiseres rundt om en konflikt: T formulerer det sted A er nået til i sin historie, som 1989, det år "hvor byen tager vendingen". Denne navngivning lover i sig selv med et vist dramatisk potentiale, og fungerer dermed som en slags abstract for det handlingsforløb der vil følge. Derefter kommer en beskrivelse af den scene handlingsforløbet udspiller sig på: 1. "vi har prøvet statens millioner, vi har været igennem de der enogtyve millioner, og vi har sagt nej til dem"(609-613). Dernæst kommer udfordringen eller problemet 2. hvor "byen siger 'hvad skal vi så gøre?'" (616), efterfulgt af en sammenligning tilbage i tiden, hvorigennem nye, grådige christiaaktører præsenteres. Og endelig kommer løsningen 3. hvor "byen valgte at vi ikke skulle gå efter en masse penge. Der tog byen et valg og valgte dig til at etablere en selvforvaltning"(629-638).

Det afgørende nye er måden T strukturerer handlingsforløbet på, giver det en plotstruktur og en værdimæssig vinkling. En helt central konsekvens er at A tildeles en heltelignende position og pludselig optræder som den der bliver valgt af Christiania – der i øvrigt i T's fremstilling optræder som "byen" – til at løse problemerne. Tilsvarende antydes en modposition – det helt nye hold af "folk som havde set en masse penge", og som var villige til at gå efter dem – hvis holdninger afvises af byen. Den begivenhed A skøjtede hen over i eksempel 3 (617-648), genfortæller T væsentligt anderledes; stærkt dramatiseret og som et magtfuldt og ideologisk betinget gennembrud på den christianiapolitiske scene. Med sin genfortælling formår T ikke blot at minde A om hvad der skete det år hvor hans præsentation midlertidigt er strandet – han får også leveret en klar moralsk toning af de ting der skete og fremhævet konfliktpotentialen i det. T udnytter sin mulighed som assisterende medfortæller til at skærpe den værdimæssige udlægning af fortiden og genfrem-sætte året 1989 som højde- eller vendepunkt²⁰.

²⁰ Den værdimæssige positionering som man får en fornemmelse af at der er på spil i samtalen bliver mere tydelig, jo mere T deltager i samtalen. Senere viser det sig at T har et projekt der handler om at fremstille fortiden meget negativt, bl.a. for at legitimere at han selv har forladt Christiania. Se Christensen 2009.

KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING

Artiklen slutter nu med en opsamling og nogle overvejelser der tager os tilbage til udgangspunktet: Interessen for det historiebrugende menneske der sætter livsbio-grafisk materiale på spil i en situation, der både er normativ, praktisk og social. Og spørgsmålet om på hvilke måder en handlingsanalytisk tilgang til historiebrug kan ændre eller supplere vores forståelse af os selv som historiebrugere og øge vores chancer for at få indsigt i andre historiebrugere eller historiekulturer. Med andre ord: Har analysen implikationer for vores forståelse af historiebrug?

Fordelene træder forhåbentligt nogenlunde klart frem: En handlingsanalyse som denne kan give nuanceret og præcis indsigt i lokale communities' brug, for-handling og bevidsthed om historien. Her er det Christianiafællesskabet, men principielt kunne det være en hvilken som helst type fællesskab eller erindringsfælles-skab. Analysen kan demonstrere historiernes status i samtalefællesskabet – her i gruppen vidner de interne forhandlinger f.eks. om at historien (om det forsmåede byggekontor) nok er blevet fortalt mange gange, og udgør en genkendelig og fælles viden i gruppen, men betydningen er ikke "fossileret" som man f.eks. ser det i andre studier af erindringsfællesskaber²¹. Det nuancerede blik tydeliggør de større identi-tetsmæssige projekter, historien bliver til under – og som altid, i et eller andet om-fang, vil være en del af sociale aktørers historiebrug og – kultur, og som derfor dår-ligt kan udgrænses fra analysen. Analysen giver os en mere præcis beskrivelse af de handlinger hvormed det handlende historiekulturelle individ får den personlige og den kollektive historie til at hænge sammen og overlappe. Vi kommer dermed tæt-tere på det handlende menneskes "rygmarvsviden og – praksis" end f.eks. det mere kontrollerede interview. Og endelig: De bevægelser analysen sporer, er grundigt sandsynliggjort og forankret empirisk.

Også de identitetsmæssige projekter og positioneringsforsøg som væves sam-men, giver analysen indsigt i: Hovedfortælleren skal i mål med en troværdig selv-fremstilling. Gruppen skal positionere sig i forhold til de mindre idealistiske (grå-dige) christianiagrupper der i sin tid forsmåede dem. Christiania skal legitimeres via gruppens idealisme. Og endelig skal deltagerne hver især positionere sig socialt og vidensmæssigt i forhold til hinanden og sikre fremstillingernes troværdighed. Alt sammen identitets- og positioneringsprojekter der er en del af Christiania som kultur og giver et indblik i de bevægelser der konstituerer den. Tydeligst står det måske frem hvor tynd væggen er mellem den personlige fremstilling – A's selv-frem-stilling – og den kollektive historie, og selv på mikroplan synes det evident at det er umuligt at forstå det ene uden det andet. Det personlige og det kollektive lever af hinanden, tilpasses hinanden, og kæmper samtidig om pladsen: A trækker på og er underlagt den kollektive histories krav i sin selv-fremstilling, de andre, som kender den kollektive historie, udpeger begivenheder for A og organiserer hans selvfor-

²¹ F.eks. Capalletto 1998.

tælling for ham, og den kollektive historie indarbejder og smyger sig rundt om A's historie. Gruppen bruger A's selvpræsentation som en lejlighed til at komme med kollektive versioner – og det i en grad der gør det næsten umuligt at skelne hvor A's historie ender, og hvor den fælles historie begynder. De individuelle og kollektive erindringer udveksles og sammenflettes også ved at deltagerne inkluderer og ekskluderer hinanden fra projekterne og i øvrigt forhandler hvilke projekter der skal arbejdes på: Mens A primært arbejder på at nå i mål med en selvfortælling der legitimerer ham (som mand, christianit, problemløser, uretfærdigt forsmået leder osv.), synes de andre at arbejde på begrundelsesprojekter der snarere retter sig mod at opnå oprejsning for gruppen (i forhold til dem der har vendt dem ryggen) og legitimitet for Christiania. Omvendt supplerer T A's selvfremsættelse, og hans position som leder skærpes drastisk af T's medfortælling. A's projekt er at fortælle sin personlige historie, men vilkårene er at den er til forhandling og kun bliver til med de andre som garanter og gatekeepere, både hvad angår dens faktualitet og dens moralske toning.

Tilbage står åbne spørgsmål som hvor langt ned i detaljen man skal gå for at fange historien i et handlingsperspektiv – på bekostning (måske) af mere overordnede eller strukturelle indsigter? Anden sprogligt informeret historieforskning lægger mindre vægt på handlinger og mere på f.eks. tekster²² eller på litteraturens former i historien.²³ I forhold til sådanne analyser kan man måske klandre handlingsanalysen for ikke at tegne det overordnede mønster af *hvilke* historier der bliver de vigtigste og mest betydningsfulde, *hvilke* der ender som masternarrativer. Men den samme kritik kan vendes om: Fordelen ved handlingsanalysen er netop at den fanger det træk ved historien at den *ikke* slutter, men altid er undervejs. Den slibes til, forhandles og slipper midlertidigt igennem til alles tilfredshed, ja. Men stadig plastisk og under forandring. Hvad fortæller os da mest om historie: Det færdige mønster eller mønsteret mens det bliver til?

LITTERATUR

- Alheit, Peter 2005, "Historier og strukturer – metodologiske overvejelser over narrativitet", i: Andersen Siig Andersen, Bettina Dausien & Kirsten Larsen (red.) *Livshistorisk fortælling og fortolkende socialvidenskab*. Roskilde Universitetsforlag.
- Bruner, Jerome 1990, *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cappelletto, Francesca 1998, *Long term memory of extreme events: from autobiography to history*. Sociologie Revalis 38; 69- 85.
- Christensen, Eva 2009, *Når fortælling bliver til argumentation*. NyS 37.
- Christensen, Eva under udarbejdelse, "Narrativer fra Christiania". Roskilde Universitetsforlag.
- Christianias Baggrundsgruppe 2005, *Christiania. En hvidbog i farver*. Christiania: Forlaget Ararat.
- Czarniawska, Barbara 2002, *A tale of three cities: or the glocalization of city management*. Oxford: Oxford University Press.

²² F.eks. Schiffrin 2003.

²³ F.eks. Alheit 2005; Bruner 1990.

- Edwards, D., & Middleton, D.J. 1986, Joint remembering: Constructing an account of shared experience through conversational discourse. *Discourse Processes*, 9 (4), 423-459.
- Georgakopoulou, A. 2006, "Thinking big with small stories in narrative and identity analysis", *Narrative Inquiry* 16. 129-137.
- Jensen, Bernard Eric 2003, *Livsverden og fag*. København: Gyldendal.
- Lucius-Hoene, Gabriele & Arnulf Deppermann 2002, *Rekonstruktion narrativer Identität. Ein Arbeitsbuch zur Analyse narrativer Interviews*.
- Linde, Charlotte 1993, *Life Stories. The Creation of coherence*. Oxford University Press.
- Lynch, Michael & David Bogen 1996, *The spectacle of history: speech, text, and memory at the Iran-Contra hearings*. Durham: Duke University Press.
- Middleton, David & Steven D. Brown 2005, *The Social psychology of experience*. Studies in remembering and forgetting. SAGE Publications.
- Middleton, David & Charles Crook 1996, "Bartlett and Socially Ordered Consciousness: A Discursive Perspective. Comments on Rosa (1996)" in *Culture and Psychology nr 4*, 1996.
- Ochs, E. 1994, "Stories that step into the future". D. Biber & E. Finegan (red.) *Perspectives on register: Situating language variation in sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press. 106-135.
- Schffrin, Deborah 2003, "Linguistics and oral history: The discourse connection" In D. Tannen (Ed.), *Discourse and Beyond*, Washington D.C.: Georgetown University Press.

Websider:

- www.christiana.org/modules.php?name=NukeWrap&page=/inc/pdf/polilogn/polilogn.html
(1.9.2004).
- www.prikprikprik.dk (10.3.2005).

EVA CHRISTENSEN,
PH.D.-STUDERENDE,
INSTITUT FOR KULTUR OG IDENTITET,
ROSKILDE UNIVERSITET.

ABSTRACT

Artiklen inviterer læseren med gennem en sprogvidenskabelig historiebrugsanalyse og demonstrerer nogle af de mindste og de mest almindelige diskursive byggeklodser mennesker bruger til at skabe historie til ved hjælp af: Sproglige mikro-handlinger som spørgsmål, svar, afbrydelser, forklaringer og fortællinger. Det er den historiebrugende aktør og dennes diskursive arbejde der er i fokus, og artiklen viser hvordan historien bliver skabt, brugt og forhandlet i en samtale hvor livsbio-grafisk materiale og kollektive perspektiver fletter sig sammen. Artiklen diskuterer hvordan et radikalt processuelt perspektiv på historiebrug kan have noget at tilføje en historiebrugsanalyse.